

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОСТАНОВЛЕННЯ СУДДЕЮ НЕПРАВОСУДНОГО СУДОВОГО РІШЕННЯ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ, ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ДЕРЖАВ ЄВРОПИ

У статті досліджено проблему притягнення українських суддів до кримінальної відповідальності за постановлення ними так званих неправосудних судових рішень, підстави такої відповідальності порівняно з підставами кримінальної відповідальності суддів за будь-які діяння, пов'язані з виконанням ними своїх службових повноважень. Здійснено аналіз міжнародних стандартів щодо кримінальної відповідальності суддів і суддівського імунітету, а також щодо судового рішення, узагальнено підходи законодавців інших держав щодо криміналізації постановлення неправосудного, незаконного та/або необґрунтованого чи упередженого судового рішення, а для порівняння – й інших діянь, пов'язаних із виконанням суддею службових обов'язків. Проаналізовано вимоги процесуального законодавства України щодо судових рішень, судову статистику та судову практику і запропоновано власне визначення поняття «неправосудне судове рішення».

Ключові слова: суддя, судове рішення, неправосудне судове рішення, кримінальна відповідальність, суддівський імунітет.

Постановка проблеми. Група держав по боротьбі з корупцією (GRECO) рекомендувала Україні до 31 грудня 2018 р. «скасувати кримінальне правопорушення “Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови” (ст. 375 Кримінального кодексу) та/або, як мінімум, іншим чином забезпечити, що це та будь-яке інше положення про кримінальне правопорушення криміналізують виключно умисні порушення у сфері судочинства, а правоохоронні органи не зловживають такими нормами для неправомірного впливу та тиску на суддів» [1].

Ця рекомендація є сумнівною, оскільки саме по собі скасування ст. 375 Кримінального кодексу (далі – КК) не декриміналізує відповідне діяння: за відсутності вказаної статті його можна буде кваліфікувати як зловживання владою чи службовим становищем або інший злочин; неправомірний же вплив на суддів з боку органів прокуратури і досудового розслідування не зникне.

Очевидно, що проблема постановлення неправосудного судового рішення не обмежується географічними межами України. Тому важливими є пошук альтернативних способів її розв'язання в інших країнах світу й оцінка можливості використання зарубіжного досвіду.

Мета. Знаходження оптимальної моделі статті КК, яка стримувала б суддів від винесення ними неправосудних судових рішень і водночас,

відповідаючи принципу юридичної визначеності, робила неможливим зловживання нею з метою втручання в діяльність суддів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кримінальної відповідальності за постановлення суддею завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови були предметом розгляду П. П. Андрушка, В. М. Бурдіна, К. М. Гродзинської, С. Є. Дідика, О. О. Дудорова, В. М. Єднака, О. М. Калюжної, Н. Д. Квасневської, О. О. Кваші, В. А. Козака, О. М. Овчаренко, Л. М. Палюх, М. А. Погорецького, О. П. Слободяник, В. І. Тютюгіна, В. Д. Чабанюка та ін.

Слід згадати, що кримінальна відповідальність за винесення суддею завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови майже в тому самому вигляді, що й у ст. 375 КК 2001 року, була передбачена і в ст. 176 КК 1960 року, і в КК УРСР редакцій 1927 і 1934 років, будучи переписаною з КК Р.Р.Ф.С.Р. 1926 року.

Отже, проблеми застосування цієї статті практично в тій самій редакції протягом ста років досліджували сотні радянських та українських науковців. Але наразі факти залишаються фактами: суди майже не застосовують статтю 375 КК, проте вона доволі активно використовується для тиску на суддів.

Згідно з вивченими нами даними судової статистики [2], у 2005–2018 рр. в Україні за ст. 375 КК

засуджено 12 осіб, а за ст. 364 КК, яка містить загальний склад зловживання владою чи службовим становищем, – 5344 особи (див. табл. 1). Друге число слід збільшити в кілька разів, якщо врахувати також і службових осіб, засуджених за статтями 364-1, 365, 365-2, 423–426-1 та іншими майже ста статтями КК, що передбачають відповідальність за спеціальні види службового зловживання.

використовують в останні роки для впливу на суддів? Думаємо, що так. Непрямим свідченням цього є той факт, що з 1122 кримінальних проваджень, початих за цією статтею у 2013–2018 рр., направлено до суду з обвинувальним актом лише 18 проваджень – 2,6 %; особливо релевантним цей показник є в порівнянні з тим, що в ці ж роки із 20399 кримінальних проваджень, розпочатих за ст. 364 КК, направлено до суду з обвинувальним

Таблиця 1. Кількість осіб, засуджених у 2005–2018 рр. за статтями 375 і 364 КК

Рік	Кількість засуджених за ст. 375 КК	Кількість засуджених за ст. 364 КК
2005	1	543
2006	0	648
2007	0	500
2008	0	513
2009	0	596
2010	3	708
2011	1	757
2012	1	543
2013	1	317
2014	2	133*
2015	2	43
2016	0	22
2017	1	16
2018	0	5
Всього	12	5344

* Різке зниження кількості осіб, засуджених за ст. 364 КК, починаючи з 2014 р., безпосередньо зумовлене змінами до цієї статті, внесеними згідно із Законом № 1261-VII від 13 травня 2014 р.

Чому ж стаття 375 КК майже не застосовується? Типову відповідь на це запитання нещодавно дав український Верховний Суд. Колегія суддів Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, розглянувши касаційну скаргу прокурора, котрий вимагав скасувати вирок місцевого та ухвалу апеляційного суддів, зазначила:

На законодавчому рівні поняття «неправосудне» судові рішення наразі не визначено, не прийнято рішення й Конституційним Судом України за зверненням Пленуму Верховного Суду України щодо офіційного тлумачення вказаного поняття. Відсутні й підстави для отождолення цього поняття із такими поняттями як «незаконне» та «необґрунтоване». Крім того, немає жодних законодавчих підстав стверджувати, що неправосудне судові рішення – це у будь-якому випадку таке рішення, яке було скасовано вищою судовою інстанцією. Разом з тим, обвинувачення ґрунтувалося на винесенні ОСОБА_3 неправосудної постанови лише на тій підставі, що вона була скасована судом касаційної інстанції. Хоча судом апеляційної інстанції ця справа переглядалася і постановою була залишена без зміни [3].

Чи справді статтю 375 КК органи прокуратури і досудового розслідування надто часто

актом 1594 провадження – 7,9 %, тобто втричі більше; ще більш релевантним – у порівнянні з тим, що в ці ж роки частка кримінальних проваджень, направлених до суду з обвинувальним актом, в усіх розпочатих кримінальних провадженнях становила 31,6 % [4], тобто у 12 разів більше.

Інший дослідник, також вивчивши деякі статистичні дані, підтверджує наш висновок: «При майже щорічному зростанні кількості зареєстрованих проваджень, відкритих за ознаками правопорушень, передбачених ст. 375 КК, більшає тих, що продовжують перебувати у провадженні слідчих. У них роками не приймаються остаточні процесуальні рішення» [5].

Невирішені раніше частини проблеми. Вчені по-різному пропонували визначити підстави кримінальної відповідальності за винесення завідомо неправосудного судового рішення, відмінною була і аргументація. Не применшуючи внесок згаданих вище науковців у дослідження зазначеної проблеми, зауважимо, що в їхніх працях недостатню увагу приділено міжнародним стандартам і тому, як їх враховують законодавці інших держав.

Зокрема, важливо дослідити: якими є міжнародні стандарти кримінальної відповідальності суддів та щодо змісту судового рішення? чи

в багатьох державах судді мають абсолютний імунітет від кримінальної відповідальності за будь-які діяння, вчинені ними у зв'язку з виконанням своїх обов'язків або відсутня кримінальна відповідальність суддів за винесення завідомо неправосудного рішення? як саме сформульовано склад відповідного злочину?

Виклад основного матеріалу

А. Міжнародні стандарти щодо кримінальної відповідальності суддів і суддівського імунітету

У Висновку № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів (КРЕС) до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та безсторонності (від 19 листопада 2002 р.) визначено такі підходи: судді, які в процесі своєї діяльності на посаді вчиняють те, що кваліфікується як кримінальне правопорушення (наприклад, отримання хабара), не можуть користуватися імунітетом від звичайного кримінального процесу (п. 52); у сучасній практиці не виключається притягнення судді до кримінальної відповідальності за ненавмисні порушення під час здійснення службових обов'язків, але суддя не повинен діяти постійно в умовах загрози фінансових штрафів, хоч і без позбавлення волі, оскільки існування такої загрози може підсвідомо впливати на винесення ним судового рішення (п. 53).

У Доповіді Європейської комісії за демократію через право (Венеціанської комісії) щодо незалежності судової системи, частина I: незалежність суду (від 12–13 березня 2010 р.) вказано: «Без сумніву, судді повинні бути захищені від зовнішнього впливу. Для цього вони повинні користуватися функціональною – але тільки функціональною – недоторканністю (недоторканністю, що захищає їх від переслідування за дії, вчинені при виконанні ними службових обов'язків, окрім умисних злочинів, наприклад, хабарництва) (п. 61).

Ці тези пізніше підтверджені у Висновку Європейської комісії за демократію через право (Венеціанської комісії) щодо пропозицій внесення змін до законопроекту «Про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів» (від 10 грудня 2013 р.), п. 26, та Спільному висновку Європейської комісії за демократію через право і Директорату з прав людини Генерального директорату з прав людини і верховенства права Ради Європи щодо Закону України «Про судоустрій і статус суддів» і внесення змін

до Закону України «Про Вищу раду юстиції» (від 23 березня 2015 р.), п. 58.

Декларація щодо принципів незалежності судової влади (прийнята Конференцією голів Верховних судів країн Центральної та Східної Європи, від 14 жовтня 2015 р.) проголошує: «Добросовісне прийняття суддею рішення у справі по суті та із застосуванням закону не повинно призводити до звільнення судді з посади, навіть якщо рішення судді є помилковим, непопулярним або невигідним для державних посадових осіб чи установ. Виходом для тих, хто не задоволений судовим рішенням, є подання апеляції відповідно до закону» (п. 19).

Найбільш авторитетним текстом щодо незалежності суддів (окрім ЄКПЛ) на європейському рівні вважається Рекомендація СМ/Рес (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. У Додатку до неї зазначено: тлумачення закону, оцінювання фактів або доказів, які здійснюють судді для вирішення справи, не повинні бути приводом для кримінальної відповідальності, крім випадків злочинного наміру (п. 68); судді не повинні нести особисту відповідальність за випадки, коли їхні рішення були скасовані або змінені в процесі апеляційного розгляду (п. 70).

Із наведених актів впливають такі попередні висновки:

1) суддівський імунітет повинен бути функціональним, тобто поширюватися виключно на діяння, пов'язані з винесенням судового рішення та виконанням суддею інших службових обов'язків;

2) суддівський імунітет не повинен поширюватися на випадки одержання суддею неправомірної вигоди, хоча б це сталося у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків, і на будь-які злочини, не пов'язані з виконанням ним службових обов'язків;

3) винесення неправосудного судового рішення, як і інше діяння, пов'язане з виконанням суддею службових обов'язків, може визнаватися злочином лише за умови наявності умислу.

Б. Міжнародні стандарти щодо судового рішення

Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень (від 18 грудня 2008 р.) передбачає, що метою судового рішення є не тільки вирішення певного спору через надання сторонам юридичної визначеності, але й часто установлення судової практики, яка

може запобігти виникненню інших спорів та забезпечити суспільну гармонію.

Термін «судове рішення» розуміється як судовий документ, що вирішує конкретну справу або питання, виноситься незалежним та безстороннім судом відповідно до ст. 6 ЄКПЛ і охоплює: рішення, винесені в цивільних, соціальних, кримінальних та більшості адміністративних справ; рішення, винесені судами першої та апеляційної інстанцій, верховними і конституційними судами; проміжні й остаточні рішення; рішення або накази, винесені у складі колегії суддів або суддею одноосібно; рішення з можливістю чи без можливості окремої думки; рішення, винесені професійними або непрофесійними суддями або судами у змішаному складі (пункти 7 і 9).

У Додатку до згаданої вище *Рекомендації СМ/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки* вказано, зокрема, таке:

– судді повинні мати необмежену свободу щодо неупередженого розгляду справ відповідно до законодавства та власного розуміння фактів (п. 5);

– судові рішення мають бути обґрунтовані. Однак судді не зобов'язані роз'яснювати, якими переконаннями вони керувалися під час ухвалення таких рішень (п. 15). Отже, вимогу вмотивованості судового рішення, яка міститься у ч. 4 ст. 370 КПК України, можна заперечувати;

– принцип незалежності судової влади означає незалежність кожного судді під час здійснення ним функцій ухвалення судових рішень. У процесі ухвалення рішень судді повинні бути незалежними та неупередженими, а також мати можливість діяти без будь-яких обмежень, впливу, тиску, погроз, втручання органів влади (п. 22);

– дієвість суддів та судової системи – неодмінна умова для захисту прав кожної особи, виконання вимог ст. 6 Конвенції, правової визначеності та віри громадськості у верховенство права. Дієвістю є ухвалення якісних рішень упродовж розумного строку після справедливого розгляду справ. Судді зобов'язані забезпечувати ефективно управління справами, за які вони несуть відповідальність, включно з виконанням рішень, що входять до їхньої юрисдикції (пункти 30 і 32);

– судді повинні чітко викладати причини ухвалення рішень простою та зрозумілою мовою (п. 63).

Отже, хоча в зазначених документах прямо і не згадано про правосудність судового рішення, але з них чітко випливає, що можна вважати таким, що суперечить змісту і меті правосуддя, судове рішення, яке:

1) є незрозумілим, а причини винесення його неясними;

2) не надає юридичної визначеності сторонам, не вирішує спір і посилює конфлікт;

3) є упередженим або постановленим під впливом, тиском тощо;

4) є необґрунтованим, неякісним, таким, що винесене не впродовж розумного строку і не в результаті справедливого розгляду справи.

В. Досвід інших держав щодо криміналізації винесення неправосудного судового рішення та інших діянь, пов'язаних із виконанням суддею службових обов'язків

Сьогодні у світі 193 держави визнані незалежними. Звісно, законодавство їх усіх через низку причин проаналізувати неможливо. Тому наш аналіз стосується законодавства лише 37 держав-членів Ради Європи з огляду на наведені вище міжнародні стандарти щодо саме цих держав і Європейського Союзу та на євроінтеграційні прагнення України (відповідну правову доктрину ми в цій статті не досліджуємо як через брак обсягу, так і зважаючи на те, що закони демократичних країн великою мірою є результатом наукових досліджень). Кримінальне законодавство зазначених держав у частині відповідальності за винесення суддею неправосудного судового рішення, а також інші діяння, пов'язані з виконанням суддею службових обов'язків, можна поділити на кілька груп.

1. Держави, кримінальне законодавство яких узагалі не містить складів злочинів, спеціальним суб'єктом яких є суддя, пов'язаних із виконанням ним службових обов'язків

Дослідники стверджують, що судді не несуть кримінальної відповідальності за винесені ними рішення відповідно до законодавства *Англії, Ірландії, Кіпру*. У деяких інших державах судді взагалі не несуть кримінальної відповідальності за діяння, вчинені ними у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків (крім корупційних злочинів). Саме така ситуація спостерігається в *Андоррі, Італії, Ліхтенштейні, Норвегії, Португалії, Словенії, Швеції* [6, с. 75–81], а також *Румунії* [7], *Угорщині* [8], *Хорватії* [9]. Згідно із законом № 5205 від 4 липня 2007 р. статтю 336 «Винесення незаконного вироку чи іншого судового рішення» [10] було виключено із *КК Грузії* – і наразі за це діяння грузинські судді несуть тільки дисциплінарну відповідальність.

Серед досліджених нами законів узагалі не згадано про суддю як спеціального суб'єкта загальних службових злочинів у *КК Литви* [11],

КК Польщі [12], *КК Словаччини* [13], *КК Австрії* [14], *КК Сан-Марино* [15].

Припускаємо, що хоча в КК деяких із цих держав суддя прямо і не згадується як суб'єкт злочину, він має нести відповідальність за зловживання, недбалість чи інший загальний службовий злочин нарівні з іншими публічними службовцями (чиновниками). Наприклад, ст. 230 КК Литви серед осіб, які несуть відповідальність за злочини проти публічних інтересів, називає тих, хто, працюючи в судах, здійснює функції представника влади. У КК Данії замість терміна «суддя» вжито термін «особа, яка наділена юрисдикцією вирішувати правові питання». У цій частині потрібні додаткові дослідження не лише законодавства, а й практики його застосування в цих державах.

2. Держави, кримінальне законодавство яких містить лише склади злочинів, спеціальним суб'єктом яких є суддя, пов'язані з одержанням неправомірної вигоди (хабара)

У *КК Албанії* [16] передбачена кримінальна відповідальність за прохання або незаконне одержання подарунка чи іншої вигоди з наміром виконати або не виконати дію, пов'язану з виконанням функцій судді (ст. 319). *КК Нідерландів* [17, с. 428–429] містить склад злочину одержання хабара суддею (ст. 364). Йдеться про одержання хабара за те, щоб вчинити вплив на рішення у справі, в якій суддя виносить рішення, а обтяжує цей злочин та обставина, що хабар одержується за вплив на рішення в кримінальній справі. *КК Швейцарії* [18, с. 281–282; 19] встановлює відповідальність судді як спеціального суб'єкта за вимагання неправомірної вигоди чи її прийняття за дії, які суперечать (ст. 322quater) або не суперечать (ст. 322sexies) його обов'язкам.

Фактично в цих випадках ідеться про використання суддею своїх повноважень – як у межах, так і поза межами закону – з корисливих мотивів.

3. Держави, кримінальне законодавство яких містить склади злочинів, спеціальним суб'єктом яких є суддя, пов'язані з винесенням неправосудного (незаконного тощо) судового рішення та/або виконанням суддею інших його обов'язків

Статтею 392 *КК Білорусі* [20] як злочин визначено винесення суддею (суддями) завідомо неправосудних вироків, рішень чи іншого судового акта; обтяжують це діяння тяжкі наслідки [21].

Аналогічну норму містить ст. 305 *КК Росії* [22]. Єдиною відмінністю є те, що до кваліфікуючих обставин віднесено, крім тяжких наслідків, винесення незаконного вироку суду, яким особу засуджено до позбавлення волі. Але відмінність між

поняттями «неправосудний вирок» (ч. 1) і «незаконний вирок» (ч. 2 ст. 305) не визначено.

У постанові Конституційного Суду РФ від 18 жовтня 2011 р. № 23-П «у справі про перевірку конституційності положень статей 144, 145 і 448 Кримінально-процесуального кодексу Російської Федерації і пункту 8 статті 16 закону Російської Федерації “Про статус суддів в Російській Федерації” у зв'язку зі скаргою громадянина С.Л. Панченка», на яку спираються російські науковці під час тлумачення поняття «неправосудний акт», вказано: «Такий, що набрав законної сили, не скасований і не змінений у встановленому процесуальним законом порядку судовий акт не може розглядатися як неправосудний, оскільки відсутність підтвердження в установленому порядку незаконності і необґрунтованості цього судового акта судом вищої інстанції факту презюмує його правосудність». Отже, ознаками неправосудного судового акта є: 1) його незаконність та водночас необґрунтованість і 2) те, що він скасований або змінений у встановленому процесуальним законом порядку.

Тут слід згадати, що в березні 2015 р. Рада суддів України зверталася до пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ із проханням дати роз'яснення щодо особливостей застосування ст. 375 КК. Проте він так і не спромігся прийняти відповідну постанову. Пізніше Г. Ю. Корольова і О. М. Черних направили до КС конституційне звернення щодо офіційного тлумачення терміна «неправосудне», який міститься в положеннях ст. 375 Кримінального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями частини п'ятої ст. 124 Конституції України. Заявниці просили орган конституційної юрисдикції розтлумачити ч. 1 ст. 375 КК, зокрема зміст слова «неправосудне» в контексті судового рішення та у взаємозв'язку із ч. 5 ст. 124 Основного Закону, а також пояснити: чи можуть уважатися неправосудними вирок, рішення, ухвала або постанова суду, які набрали законної сили? чи можуть уважатися неправосудними вирок, рішення, ухвала або постанова суду, не скасовані (не змінені) судом у встановленому законом порядку? чи є тотожними прикметники «неправосудний», «незаконний», «необґрунтований» у контексті судового рішення, завідоме винесення якого є підставою для притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 375 КК [23]? Але це конституційне звернення повернули заявникам 27 вересня 2016 р. через невідповідність вимогам Закону України «Про Конституційний Суд України» [24].

У ст. 295 *КК Азербайджану* [25] практично повністю повторено диспозиції ст. 305 *КК Росії*.

Згідно зі ст. 352 *КК Вірменії* [26, с. 395] умовою відповідальності судді за винесення ним завідомо неправосудного судового акта є корисливий чи інший особистий мотив; тяжкі наслідки визнаються кваліфікуючою та особливо кваліфікуючою обставиною залежно від психічного ставлення винного до них – необережного (ч. 2) чи умисного (ч. 3 ст. 352).

КК Молдови [27] до злочинів проти правосуддя зараховує, зокрема: умисне винесення суддею неправосудного вироку, ухвали або постанови; обтяжують це діяння обвинувачення у вчиненні тяжкого, особливо тяжкого або надзвичайно тяжкого злочину і спричинення тяжких наслідків (ст. 307); завідомо незаконний арешт суддею (ст. 308); обтяжують це діяння тяжкі наслідки (ст. 308); вчинені суддею примушування особи шляхом погроз чи інших незаконних дій до давання свідчень або до укладення угоди про визнання вини, примушування експерта до надання неправильного висновку або перекладача до здійснення неправильного перекладу (ст. 309).

У ст. 243 *КК Сербії* [28, с. 252] передбачена відповідальність судді за винесення завідомо неправосудного судового акта або інше порушення закону з метою одержання майнової вигоди іншою особою або завдання шкоди іншій особі.

Водночас *КК інших держав* карають за винесення суддями не неправосудного, а незаконного судового рішення.

Зокрема, у ст. 311 *КК Естонії* [29] йдеться про винесення суддею завідомо незаконного судового рішення. Також і *КК Латвії* [30; 31] встановлює відповідальність судді за: умисне винесення незаконного вироку чи постанови; обтяжують це діяння корисливі мотиви, вчинення його під час розгляду справ про тяжкі та особливо тяжкі злочини і фальсифікація доказів (ст. 291); завідомо незаконне взяття під варту (ст. 292); завідомо незаконне затримання чи привід, вчинені з помсти, корисливих чи інших особистих мотивів (ст. 293), а також за фальсифікацію доказів, зокрема їх свідоме приховування (ст. 289).

Відповідно до статей 302, 302а і ч. 4 ст. 294 *КК Болгарії* [32], караються як одержання суддею подарунка чи іншої вигоди, так і дії судді, який допоміг особі, винуватій у вчиненні злочину, уникнути кримінального переслідування або залишитися безкарною.

КК Туреччини [33; 34] передбачає чимало складів злочинів, спеціальним суб'єктом яких може бути суддя. Зокрема, злочином визнається винесення суддею незаконного та упередженого

стосовно особи вироку або рішення (ст. 244); згідно зі ст. 219, основне покарання збільшується наполовину (при цьому обов'язковим додатковим покаранням є довічне позбавлення права обіймати державну посаду), якщо спеціальним суб'єктом – суддею вчинені: вимагання хабара чи іншої вигоди шляхом зловживання службовим становищем (ст. 209); одержання хабара (ст. 212); суддя за певних умов несе відповідальність за недбалість чи неналежне виконання обов'язків, зокрема зволікання з їх виконанням (статті 230 і 231).

Згідно з *КК Франції* [35, с. 413–414; 36], суддя є спеціальним суб'єктом таких злочинів: злісна відмова здійснити правосуддя після отримання відповідного процесуального звернення (ст. 434-7-1); вимагання чи прийняття подарунків або інших переваг за вчинення чи невчинення певних дій, які входять у коло його обов'язків; обтяжує це діяння вчинення дій на користь чи на шкоду особі, яка піддана кримінальному переслідуванню за вчинення злочину (ст. 434-9).

У *КК Бельгії* [37, с. 158, 172] злочинами визнаються: відмова судді здійснити правосуддя за зверненням сторони, у т. ч. з посиланням на відсутність норми закону чи її неясність (ст. 258); втручання судді у здійснення законодавчої влади шляхом видання акта, що містить постанови законодавчого характеру, або скасування чи зупинки дії закону (ст. 237).

КК Іспанії [38, с. 139–140; 39] визнає злочинами проти судової влади вчинені суддею: винесення незаконного вироку чи рішення (ст. 446); винесення явно незаконного вироку чи рішення через грубу необережність чи незнання, яке не вибачає (ст. 447); відмову винести вирок чи рішення без законної причини або під приводом нібито неясності, недостатності закону чи прогалини в законі (ст. 448); злісне затягування правосуддя для досягнення будь-якої незаконної мети (ст. 449). Цим *КК* також передбачена кримінальна відповідальність за нез'явлення судді чи члена суду без поважної причини до суду, якщо судом розглядається справа про злочин, підсудний перебуває в попередньому ув'язненні і зазначені дії затягують розгляд справи (ст. 463).

Крім відповідальності за хабарництво, за законодавством *Люксембургу* суддя несе її за відмову в доступі до правосуддя, а за законодавством *Мальти* – за відмову від розгляду справи і за відхилення законно поданого клопотання щодо habeas corpus (судовий наказ про доставлення до суду особи, що перебуває під вартою) [6, с. 75–81].

КК Німеччини [40; 41, с. 237–239] в розділі 30 «Посадові злочинні діяння» передбачає відповідальність судді, який: вимагає або

одержує хабар за виконання своїх службових обов'язків (§ 331); те саме – вчинює з порушенням своїх суддівських обов'язків (§ 332), у т. ч. шляхом бездіяльності (§ 336); порушує справедливість, а саме відмовляє в розгляді справи або ухвалює рішення в ній на користь чи на шкоду однієї з процесуальних сторін (§ 339).

У *КК Данії* [42, с. 130–139] йдеться про відповідальність особи, яка наділена юрисдикцією: ухвалювати рішення з питань, що стосуються законних прав приватних осіб, – і проявляє несправедливість при вирішенні чи розгляді справ (§ 146); вирішувати правові питання – і не дотримує передбаченої законом процедури щодо розгляду справи або арешту чи тюремного ув'язнення (§ 148).

Проведений аналіз дає змогу виокремити такі підходи законодавців різних держав до питання кримінальної відповідальності за діяння, пов'язані з виконанням службових обов'язків судді (табл. 2).

та/або необґрунтованість чи упередженість судового рішення, тобто використано ясні і зрозумілі терміни. Лише законодавство кількох держав (Білорусь, Азербайджан, Молдова, Сербія), як і законодавство України, в цій частині не відповідає принципу юридичної визначеності (у Росії питання про зміст неправосудності судового рішення принаймні вирішене конституційним судом).

Підходи законодавців більшості держав у цій частині мають переваги порівняно зі змістом ст. 375 КК України, диспозицію частини 1 якої можна було б сформулювати, з урахуванням принципу юридичної визначеності, за одним із наведених вище зразків, наприклад: постановлення суддею завідомо незаконного та необґрунтованого, або упередженого, або незаконного та упередженого судового рішення тощо. Проте така спроба розв'язання проблеми була б надто спрощеною. Не можна просто взяти норму іноземного закону

Таблиця 2. Кримінальна відповідальність за діяння, пов'язані з виконанням службових обов'язків судді

Кримінальна відповідальність за діяння, пов'язані з виконанням службових обов'язків судді, зокрема винесенням судових рішень	Держави
Немає	Англія, Ірландія, Кіпр, Андорра, Італія, Ліхтенштейн, Норвегія, Португалія, Румунія, Словенія, Швеція, Грузія, Литва, Польща, Словаччина, Австрія, Сан-Марино
Існує за корисливі діяння, пов'язані з виконанням службових обов'язків судді:	
• виконання службових обов'язків судді, поєднане з одержанням неправомірної вигоди (хабара)	Албанія, Нідерланди, Швейцарія, Туреччина, Франція, Німеччина
• виконання службових обов'язків судді, вчинене з корисливих мотивів	Вірменія, Сербія, Латвія
Існує за умисне винесення певного судового рішення – незалежно від корисливих мотивів:	
• винесення неправосудного судового рішення	Білорусь, Росія, Азербайджан, Молдова, Сербія
• винесення незаконного судового рішення	Естонія, Латвія, Іспанія
• винесення упередженого судового рішення – на шкоду чи на користь певної особи	Сербія, Болгарія, Франція, Німеччина, Данія
• винесення незаконного і упередженого судового рішення	Туреччина
Існує за інші діяння, пов'язані з виконанням службових обов'язків судді	
• фальсифікація чи приховування доказів	Латвія
• недбалість чи неналежне виконання обов'язків, зокрема зволікання з їх виконанням	Туреччина
• відмова в правосудді	Франція, Бельгія, Іспанія, Люксембург, Мальта, Німеччина
• злісне затягування правосуддя, у т. ч. шляхом нез'явлення судді до суду	Іспанія
• втручання у здійснення законодавчої влади	Бельгія
• зловживання суддівськими повноваженнями з метою примушування, порушення прав чи одержання переваг	Данія

Отже, у більш ніж 25 державах Європи кримінальне законодавство передбачає відповідальність судді за винесення певного судового рішення та інші діяння, пов'язані з виконанням ним службових обов'язків. Більшість складів злочинів, у яких йдеться про винесення суддею певного судового рішення, відповідає принципу юридичної визначеності: в них вказано на незаконність

і перенести її на український правовий ґрунт: як для садівництва, коли не всі придбані дерева однаково добре приживаються в новому садку через якість землі, вологість, протяги, тінь, так і для національного законодавства мають значення певні фактори, як-от правові традиції, акцесійність і бланкетність норми ст. 375 КК, її залежність від змісту регулятивного законодавства тощо.

Г. Законодавство України

Крім ст. 375, КК України прямо визначає суддю як суб'єкта злочинів, передбачених статтями 386 (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою), 374 (порушення права на захист), ч. 3 ст. 382 (невиконання судового рішення, вчинене службовою особою, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище) і ч. 2 ст. 387 (розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування, вчинене суддею). Проблеми співвідношення, тобто розмежування цих злочинів та злочину, передбаченого ст. 375 КК, а також кваліфікації цих злочинів за сукупністю потребують окремого дослідження і законодавчого уточнення, як і проблема кваліфікації вчиненого суддею завідомо незаконного затримання, приводу чи домашнього арешту, передбачених ст. 371 КК.

Повертаючись до проблеми цього дослідження, зазначимо, що, відповідно до українського процесуального законодавства, суди становлять такі види судових рішень: в адміністративному процесі – рішення, постанови, ухвали (ст. 4 КАСУ); в кримінальному процесі – ухвала, постанови або вирок (ст. 110 КПК); у провадженні у справах про адміністративні правопорушення – постанови і ухвали (статті 221-1, 297-2 і 297-7 КАП); у цивільному і господарському процесі – ухвали, рішення і постанови (ст. 258 ЦПК; ст. 232 ГПК). Що стосується конституційного процесу, то після реформи 2016 року поняття «суддя» і «суддя Конституційного Суду України» набули різного змісту, з чого випливає, що судді Конституційного Суду України перестали бути суб'єктами злочину, передбаченого ст. 375 КК.

Ознакою відповідного судового рішення як предмета злочину є його *неправосудність*. В аксіологічному (ціннісному) розумінні вона означає невідповідність праву і справедливості. Але для застосування цього терміно-поняття в кримінальному праві мають бути визначені чіткі критерії того, що є правосудним, а що таким не є. Такі критерії в судовій практиці досі не визначені.

Закон також не дає визначення ознак неправосудного рішення. Їх можна виявити лише логічним шляхом з аналізу відповідних процесуальних законів. У цьому зв'язку звернемо увагу на те, що всі національні процесуальні кодекси* містять такі вимоги до судових рішень: «Судове

рішення повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим».

Отже, є три сукупні вимоги:

1) вимога, згідно з якою «судове рішення повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права» (ст. 263 ЦПК, ст. 236 ГПК, ст. 242 КАС).

Хоча КПК прямо не ставить такої вимоги до судового рішення, але в його ст. 7 вказано, що «зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, до яких, зокрема, відносяться... 1) верховенство права», а у ст. 8 – що «кримінальне провадження здійснюється з дотриманням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини»;

2) вимога *обґрунтованості*, яка стосується питань факту. Для ухвалення процесуальних рішень доволі часто достатньо дотримання таких критеріїв, як «припущення», «висока вірогідність», а ось критерії «переконливість» («впевненість») і «поза всяким (чи поза розумним) сумнівом» найчастіше потрібні для ухвалення остаточного рішення у справі. Обґрунтованим визнається рішення, ухвалене судом на підставі: об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до ст. 94 цього Кодексу (ст. 370 КПК); повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні (ст. 263 ЦПК, ст. 236 ГПК, ст. 242 КАС);

3) вимога *законності*, яка стосується питань права. Законним визнається рішення, ухвалене компетентним судом відповідно до норм матеріального права з дотриманням норм процесуального права (ст. 370 КПК), а також таке, що відповідає завданню цивільного (господарського, адміністративного) судочинства, визначеному відповідним Кодексом (ст. 263 ЦПК, ст. 236 ГПК, ст. 242 КАС)**.

Важко уявити, що неправосудним може бути судове рішення, яке захищає людину, її права та свободи як найвищі цінності, що визначають зміст і спрямованість діяльності держави, винесене

** КПК (ч. 4 ст. 370) містить також вимогу мотивованості судового рішення: вмотивованим є рішення, в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення. Проте якщо судове рішення відповідає принципу верховенства права, є законним і обґрунтованим, то воно практично не може не бути також і вмотивованим. Тому критерій мотивованості не є визначальним.

* Крім КУпАП, який у ст. 293 містить лише дві вимоги до постанов у справах про адміністративні правопорушення: вимоги законності і вимоги обґрунтованості; але КУпАП діє ще з 1984 р., а тому поняття «верховенство права» йому невідоме.

з урахуванням практики ЄСПЛ. Водночас легко уявити судові рішення, яке формально суперечить тому чи іншому національному закону. Отже, **неправосудним є судові рішення, яке:**

а) не ґрунтується на засадах верховенства права і до того ж є:

- незаконним та необґрунтованим;
- незаконним, хоча формально є обґрунтованим;
- необґрунтованим, хоча формально є законним;

б) формально ґрунтується на засадах верховенства права, але водночас є незаконним та необґрунтованим.

26.12.2016 р. Пленум Верховного Суду України звернувся до Конституційного Суду України з Конституційним поданням, щодо необхідності тлумачення сполучення слів «як неправосудного», ужитого в частині четвертій статті 62 Конституції України.

При цьому Пленум ВСУ констатував, що зазначене поняття не дістало конкретизації в поєднанні з поняттями «незаконність» і «необґрунтованість» у жодному законодавчому акті України, що є ризиком порушення прав громадян на справедливий судовий захист і гарантій незалежності суддів під час здійснення ними правосуддя.

Таблиця 3. Критерії неправосудності судового рішення

Критерій «ґрунтується на засадах верховенства права»	Критерій законності	Критерій обґрунтованості	Правосудність судового рішення
–	–	–	Неправосудне
–	+	–	Неправосудне
–	–	+	Неправосудне
+	–	–	Неправосудне

Якщо судові рішення ґрунтується на засадах верховенства права, воно ухвалене судом відповідно до норм матеріального права з дотриманням норм процесуального права, відповідає завданню відповідного судочинства, але при цьому постановлено на підставі недостатньо повно і всебічно з'ясованих обставин, то йдеться про необґрунтоване судові рішення, яке не є завідомо неправосудним. Так само незаконним, але не завідомо неправосудним слід вважати судові рішення, яке ґрунтується на засадах верховенства права, постановлено на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, але ухвалене судом не відповідно до норм матеріального права та/або з недотриманням норм процесуального права або таке, що не зовсім відповідає завданню відповідного судочинства.

Отже, поняття «неправосудність», «незаконність» і «необґрунтованість» не є синонімами.

Слід звернути увагу на вирок Київського районного суду м. Одеси від 15 травня 2017 р., яким суддю ОСОБА_4 визнано невинуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 375, і виправдано у зв'язку з відсутністю в його діях складу вказаного кримінального правопорушення. Одним із вагомих аргументів для невизнання прийнятої ним постанови неправосудною стало те, що ця постановна двічі переглядалась в апеляційному порядку Одеським апеляційним адміністративним судом, у різних складах, і була залишена без змін. Обґрунтовуючи свою позицію в цій справі, суддя Київського районного суду м. Одеси Іванчук В. М., зокрема, зазначив:

Однією з підстав звернення з таким поданням була необхідність забезпечення правової визначеності під час вирішення питань, пов'язаних з матеріальними та процесуальними підставами кримінальної відповідальності судді за постановлення завідомо неправосудного рішення, що має істотне значення для створення належних умов здійснення правосуддя в державі. При цьому з огляду на практику Європейського суду з прав людини, невід'ємним елементом принципу правової визначеності є єдність та стабільність судової практики, завдяки якій можуть бути подолані прогалини, зумовлені недосконалістю та недостатньо чітким формулюванням правових норм, зокрема тих, які визначають засади кримінальної відповідальності.

Ототожнення поняття «неправосудність» із поняттям «незаконність» та/або «необґрунтованість», на думку Пленуму ВСУ, призведе до того, що всі судові рішення, які були скасовані судами апеляційної чи касаційної інстанцій, у тому числі рішення, у яких суд помилково чи передчасно, однак за відсутності грубої небалості чи злочинного наміру, дійшов певних висновків і які вплинули на ухвалення ним рішення, повинні визнаватися неправосудними. Проте зазначене суперечить конституційно-правовим засадам існування правосуддя в цілому.

КСУ у своїх рішеннях неодноразово зазначав, що згідно із ч. 1 ст. 8 Конституції України визнається і діє принцип верховенства права. Складовою верховенства права є принцип правової визначеності, основою якого є ідея передбачуваності очікування суб'єктом відносин визначених правових наслідків (правового результату) своєї поведінки, яка відповідає наявним у суспільстві нормативним приписам. КСУ наголошував на тому, що принцип правової визначеності вимагає ясності й однозначності правової норми

та забезпечення того, щоб ситуації й правовідносини залишалися передбачуваними (правові позиції КСУ в рішеннях від 22 вересня 2005 р. № 5-рп/2005, від 29 червня 2010 р. № 17-рп/2010, від 22 грудня 2010 р. № 23-рп/2010, від 11 жовтня 2011 р. № 10-рп/2011).

У Рішенні ЄСПЛ у справі «Реквенї проти Угорщини» від 20 травня 1999 р. зазначено: «Норма не може вважатися “законом”, якщо вона не сформульована з достатньою чіткістю, яка надає громадянину можливість керуватися нею у своїх діях: він повинен бути здатним (якщо необхідно, то за допомогою відповідних консультацій) передбачити достатньою мірою за певних обставин наслідки, які можуть бути спричинені такою дією. Передбачуваність цих наслідків з абсолютною впевненістю не потрібна: досвід показує, що цього досягнути неможливо. Хоча певність, безумовно, бажана, прагнення забезпечити її може призвести до надмірної ригідності, хоча закон має завжди відповідати обставинам, що змінюються» (п. 34).

Суд приходить до висновку, що, враховуючи невизначеність в законі терміну «неправосудне» судові рішення, а також неоднозначну практику Вищого адміністративного суду України з приводу питань, які були вирішені суддею ОСОБА_4 в постанові від 25.11.2013 р., та висновок Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя (яким відмовлено у притягненні ОСОБА_4 до дисциплінарної відповідальності, а дисциплінарне провадження припинено), існують об'єктивні сумніви щодо того, що винесена суддею ОСОБА_4 постанова може бути кваліфікована, як неправосудна [43].

На відміну від неправосудності, яка встановлюється під час досудового розслідування і розгляду в суді справи про злочин, передбачений ст. 375 КК, невідповідність засадам верховенства права, його незаконність і необґрунтованість встановлюються (можуть бути встановлені) щодо судового рішення, яке:

– не має статусу остаточного, – судом вищої інстанції відповідно до його компетенції. Для визнання судового рішення таким, що не відповідає цим вимогам, необхідно, щоб це було підтверджено вищою судовою інстанцією, адже судові рішення може бути скасовано виключно в порядку, передбаченому процесуальним законом;

– має статус остаточного або не має такого статусу, – під час процедури притягнення судді чи іншої особи до кримінальної відповідальності або до дисциплінарної відповідальності у зв'язку із встановленням фактів втручання в діяльність судді, погрози чи насильства щодо судді або у зв'язку з одержанням суддею неправомірної вигоди за винесення цього рішення чи встановлення вини судді у вчиненні злочину або зловживання слідчого судді чи суду під час

кримінального провадження, внаслідок якого було ухвалено судові рішення (виключні обставини)*. Остаточними судовими рішеннями є, зокрема: судові рішення судів першої інстанції, які за законом не підлягають перегляду в апеляційному чи касаційному порядку або судові рішення апеляційних судів, які не підлягають перегляду в касаційному порядку (в адміністративному процесі, у справі про адміністративне правопорушення тощо); рішення касаційного суду; судові рішення (постанови) палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду.

Крім того, невідповідність судового рішення засадам верховенства права встановлюється (може бути встановлена) міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною (див., наприклад, п. 2 ч. 3 ст. 459 КПК).

Вироком Летичівського районного суду Хмельницької області від 22 січня 2013 р. ОСОБА_1 засуджено, зокрема, за ч. 1 ст. 375 КК. Суддею ОСОБА_1 було постановлено низку завідомо неправосудних рішень, зокрема, про звернення стягнення на земельну ділянку, при цьому ОСОБА_1 відверто нехтував вимогами законодавства, порушивши норми матеріального та процесуального права, а саме:

– розглянув справу у попередньому судовому засіданні, не роз'яснивши сторонам про наслідки такого розгляду;

– встановив обов'язки державних установ, які не були учасниками і сторонами у справі;

– постановив рішення без участі та виклику осіб, на яких покладається його виконання;

– постановив рішення, яке за змістом виходить за межі предмету спору;

– позбавив державні установи можливості подати докази по справі в судовому засіданні, брати участь у дослідженні обставин справи, оскаржувати рішення, вчиняти інші процесуальні дії, передбачені ЦПК;

– прийняв рішення всупереч вимогам п. 15 Перехідних положень ЗК, відповідно до якого до закінчення мораторію забороняється відчуження земельних ділянок;

– порушив правила виключної територіальної підсудності про розгляд справ за місцем знаходження нерухомого майна, і при цьому не постановив ухвалу про повернення позовної заяви;

– не дослідив докази;

– не провів фіксування судового процесу технічними засобами, –

що в сукупності призвело до постановлення завідомо неправосудних рішень про задоволення позовних вимог про звернення стягнень на земельні ділянки, які знаходяться в межах Зазимської сільської ради Броварського району Київської області, чим не забезпечив гарантованих Конституцією України та законами прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави на засадах верховенства права [44].

* Нагадаємо, що згідно з п. 7 ч. 2 ст. 65 КПК, у випадках кримінального провадження щодо постановлення суддею завідомо неправосудного вироку, ухвали судді та присяжні можуть бути допитані як свідки навіть про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення.

Подібні системні порушення, які в сукупності характеризують постановлене судове рішення як неправосудне, зазвичай вчинювали й інші судді, щодо яких винесені обвинувальні вироки за ст. 375 КК. Відповідні рішення в більшості випадків водночас не відповідають усім трьом згаданим вище критеріям: вони не ґрунтуються на засадах верховенства права та є незаконними і необґрунтованими. Про наявність наміру постановити неправосудне рішення можуть свідчити такі обставини, наприклад: перекручування фактів; невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи; ігнорування прямого

припису норми закону; ухвалення рішення в умовах конфлікту інтересів; порушення єдності судової практики (ухвалення суддею різних рішень за наявності схожих обставин) тощо.

З урахуванням зазначеного, як **висновок**, пропонуємо доповнити ст. 375 КК України приміткою такого змісту:

«Примітка. Неправосудним відповідно до цієї статті визнається судове рішення, яке: 1) не ґрунтується на засадах верховенства права і водночас є незаконним та/або необґрунтованим; 2) формально ґрунтується на засадах верховенства права, але водночас є незаконним та необґрунтованим».

Список використаної літератури

1. Запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів. Звіт за результатами оцінки України (Страсбург, 19–23 червня 2017 року) (пункт 115). URL: <https://rm.coe.int/grecoeval4гер-2016-9-р3-76-greco-19-23-2017-/1680737206> (дата звернення: 25.05.2019).
2. Судова статистика. URL: <https://court.gov.ua/inshe/sudova-statystyka/> (дата звернення: 24.05.2019).
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного кримінального суду від 26 червня 2018 року. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75099762?fbclid=IwAR2Wz8naFmusLmZt7NyAIEuLTVJ5Jee6WakTbVs16r7_A8cFiQH3TqXQCD4 (дата звернення: 24.05.2019).
4. Генеральна прокуратура України. Статистична інформація. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> (дата звернення: 24.05.2019).
5. Калінніков О. Органи прокуратури підвісили на гачок ст. 375 КК кожного четвертого суддю. *Закон і бізнес*. 18.05.-24.05.2019. URL: https://zib.com.ua/ua/137684-organi_prokuraturi_pidvisili_na_gachok_st375_kk_kozhnogo_che.html (дата звернення: 24.05.2019).
6. Міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ : Істина, 2010. 488 с.
7. Кримінальний кодекс Румунії. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/8/Portugal/show> (дата звернення: 01.08.2019).
8. Кримінальний кодекс Угорщини (станом на 2012 рік). URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/25/Holy%20See/show> (дата звернення: 01.08.2019).
9. Кримінальний кодекс Хорватії (станом на 2011 рік). URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/37/Canada/show> (дата звернення: 01.08.2019).
10. Уголовный кодекс Грузії. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/16426/158/ru/doc> (дата звернення: 24.05.2019).
11. Уголовный кодекс Литовской Республики / науч. ред. В. Павилонис. Санкт-Петербург : Юрид. центр Пресс, 2003. 470 с.
12. Карний кодекс Республіки Польща. Переклад. Київ : ВАІТЕ, 2015. 172 с.
13. Закон про кримінальне право Словацької Республіки. URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300> (дата звернення: 24.05.2019).
14. Уголовный кодекс Австрии / науч. ред. С. В. Милкоков. Санкт-Петербург : Юрид. центр Пресс, 2004. 352 с.
15. Уголовный кодекс Республики Сан-Марино / науч. ред. С. В. Максимов. Санкт-Петербург : Юрид. центр Пресс, 2002. 253 с.
16. Уголовный кодекс Албании. URL: <http://ugolovnykodeks.ru/2011/11/ugolovnyj-kodeks-albanii/> (дата звернення: 24.05.2019).
17. Уголовный кодекс Голландии / науч. ред. Б. В. Волженкин. Санкт-Петербург : Юрид. центр Пресс, 2002. 510 с.
18. Уголовный кодекс Швейцарии / науч. ред. А. В. Серебренникова. Санкт-Петербург : Юрид. центр Пресс, 2002. 366 с.
19. Кримінальний кодекс Швейцарії (станом на 2017 рік). URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/48/Sweden/show> (дата звернення: 01.08.2019).
20. Уголовный кодекс Республики Беларусь. URL: <http://pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk9900275> (дата звернення: 24.05.2019).
21. Уголовный кодекс Республики Беларусь. URL: <http://xn----ctbegfviccvibf9bq8k.xn--90ais/> (дата звернення: 24.05.2019).
22. Уголовный кодекс Российской Федерации. URL: <http://ppt.ru/kodeks.phtml?kodeks=20> (дата звернення: 24.05.2019).
23. Григор'єв І. Що таке неправосудне рішення, й коли за нього можна притягнути до кримінальної відповідальності. *Закон і бізнес*. 24.09.-30.09.2016. URL: https://zib.com.ua/ua/125676-neverosudne_rishennya_scho_ce_take_y_koli_za_nogo_mozhna_pr.html (дата звернення: 24.05.2019).
24. Конституційний Суд України. URL: <http://www.ccu.gov.ua/povyna/konstytuciyini-zvernennya-za-stanom-na-28-veresnya-2016-roku> (дата звернення: 24.05.2019).
25. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики. URL: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30420353 (дата звернення: 24.05.2019).
26. Уголовный кодекс Республики Армения / науч. ред. Е. Р. Азарян. Санкт-Петербург : Изд-во Р. Асланова «Юрид. центр Пресс», 2004. 450 с.
27. Уголовный кодекс Республики Молдова. URL: <http://lex.justice.md/ru/331268/> (дата звернення: 24.05.2019).
28. Уголовный кодекс Республики Сербия / науч. ред. Ю. А. Кашуба. Санкт-Петербург : Изд-во Р. Асланова «Юрид. центр Пресс», 2009. 268 с.
29. Пенитенциарный кодекс Эстонии. URL: <https://v1.juristaitab.ee/ru/zakonodatelstvo/penitenciarnyu-kodeks> (дата звернення: 24.05.2019).
30. Уголовный закон Латвии. URL: <http://www.alex-lawyer.lv/ugolovnijzakonlatviirus.pdf> (дата звернення: 24.05.2019).
31. Уголовный кодекс Латвийской Республики / науч. ред. А. И. Лукашов, Э. А. Саркисова. Санкт-Петербург : Юрид. центр Пресс, 2001. 313 с.
32. Уголовный кодекс Болгарии. URL: <http://ugolovnykodeks.ru/2011/11/ugolovnyj-kodeks-bolgarii/> (дата звернення: 24.05.2019).
33. Уголовный кодекс Турции. URL: <https://constitutions.ru/?p=5851> (дата звернення: 24.05.2019).
34. Уголовный кодекс Турции. URL: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242102&subID=100099623,100099624,100100210,100100341> (дата звернення: 24.05.2019).

35. Уголовный кодекс Франции / науч. ред. Л. В. Головкин, Н. Е. Крылова. Санкт-Петербург : Юрид. центр Пресс, 2002. 650 с.
36. Кримінальний кодекс Франції (станом на 2016 рік). URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/30/Finland/show> (дата звернення: 01.08.2019).
37. Уголовный кодекс Бельгии / науч. ред. Н. И. Мацнев. Санкт-Петербург : Юрид. центр Пресс, 2004. 561 с.
38. Уголовный кодекс Испании / науч. ред. Н. Ф. Кузнецова, Ф. М. Решетников. Москва : Зерцало, 1998. 218 с.
39. Уголовный кодекс Испании. URL: <http://ugolovnykodeks.ru/2011/11/ugolovnyj-kodeks-ispanii/> (дата обращения: 24.05.2019).
40. Strafgesetzbuch. 50 Auflage. Stand: 1. September. 2012. Beck-Texte im dtv. Universität zu Köln. 340 s. S. 167–169.
41. Уголовное уложение (Уголовный кодекс) Федеративной Республики Германия: текст и научно-практ. комментарий. Москва : Проспект, 2010. 280 с.
42. Уголовный кодекс Дании / науч. ред. С. С. Беляев. Санкт-Петербург : Юрид. центр Пресс, 2001. 230 с.
43. ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67024918> (дата звернення: 24.05.2019).
44. ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36788997> (дата звернення: 24.05.2019).

References

1. GRECO. (2017). Fourth Evaluation Round. *Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors* (Evaluation Report No. GrecoEval4Rep(2016)9; 76 p.). Retrieved from <https://rm.coe.int/grecoeval4rep-2016-9-fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-/1680737207>
2. Sudova statystyka [Forensic Statistics]. Retrieved from https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ [in Ukrainian].
3. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladі kolehii suddiv Kasatsinoho kryminalnoho sudu vid 26 chervnia 2018 roku [Judgement by the Supreme Court in the panel of judges of Criminal Cassation Court by 26th June 2018]. Retrieved from http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75099762?fbclid=IwAR2Wz8naFmusLmZt7NyAIEuLTVJ5Jee6WakTbVs16p7_A8cFiQH3TqXQCD4 [in Ukrainian].
4. Heneralna prokuratura Ukrainy. Statystychna informatsiia [Prosecutor's General Office of Ukraine. Statistics data]. Retrieved from <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> [in Ukrainian].
5. Kalinnikov, O. (2019, May 18–24). Orhany prokuratury pidvisyly na hachok st. 375 KK kozhnogo chetvertogo suddiu [Prosecution authorities hooked up the each one of four judges with Article 375 of Criminal Code of Ukraine]. *Zakon i biznes – The Law and Business*. Retrieved from https://zib.com.ua/ua/137684-organi_prokuratury_pidvisili_na_gachok_st375_kk_kozhnogo_che.html [in Ukrainian].
6. *Mizhnarodni standarty u sferi sudochynstva [International standards in the sphere of judicature]*. (2010). Kyiv: Istyna [in Ukrainian].
7. Criminal Code of the Republic of Romania. (2009, amended 2017). Retrieved from <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/8/Portugal/show>
8. Criminal Code of the Republic of Hungary. (2012). Retrieved from <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/25/Holy%20See/show>
9. Criminal Procedure Code of the Republic of Croatia. (2009). Retrieved from <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/37/Canada/show>
10. Ugolovnyi kodeks Gruzii [Criminal Code of Georgia]. Retrieved from <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/16426/158/ru/doc> [in Russian].
11. Pavilonis, V. (Eds). (2003). *Ugolovnyi kodeks Litovskoi Respubliki [Criminal Code of the Lithuanian Republic]*. Saint Petersburg: Iuridicheskii Tcentr Press [in Russian].
12. *Karnyi kodeks Respubliki Polshcha [Criminal Code of the Republic of Poland]*. (2015). Kyiv: Vaite [in Ukrainian].
13. Criminal code of the Slovak Republic. Retrieved from <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300>
14. Miliukov, S. V. (Eds). (2004). *Ugolovnyi kodeks Avstrii [Criminal Code of Austria]*. Saint Petersburg: Iuridicheskii Tcentr Press [in Russian].
15. Maksimov, S. V. (Eds). (2002). *Ugolovnyi kodeks Respubliki San-Marino Saint [Criminal Code of the Republic of San Marino]*. Saint Petersburg: Iuridicheskii Tcentr Press [in Russian].
16. Ugolovnyi kodeks Albanii [Criminal Code of Albania]. (2011). Retrieved from <http://ugolovnykodeks.ru/2011/11/ugolovnyj-kodeks-albanii/> [in Russian].
17. Volzhenkin, B. V. (Eds). (2002). *Ugolovnyi kodeks Gollandii [Criminal Code of Holland]*. Saint Petersburg: Iuridicheskii Tcentr Press [in Russian].
18. Serebrennikov, A. V. (Eds). (2002). *Ugolovnyi kodeks Shveitsarii [Criminal Code of Switzerland]*. Saint Petersburg: Iuridicheskii Tcentr Press [in Russian].
19. Criminal Code of the Swiss Confederation (1937). (Amended 2019). Retrieved from <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/48/Sweden/show>
20. Ugolovnyi kodeks Respubliki Belarus [Criminal Code of the Republic of Belarus]. Retrieved from <http://pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk9900275> [in Russian].
21. Ugolovnyi kodeks Respubliki Belarus [Criminal Code of the Republic of Belarus]. Retrieved from <http://xn---ctbgfviccvibf9bq8k.xn--90ais/> [in Russian].
22. Ugolovnyi kodeks Rossiiskoi Federatsii [Criminal Code of the Russian Federation]. Retrieved from <http://ppt.ru/kodeks.phtml?kodeks=20> [in Russian].
23. Hryhoriev, I. (2016, September 24–30). Shcho take nepravosudne rishennia, y koly za noho mozhna prytiahnuty do kryminalnoi vidpovidalnosti [What unjust decision means and when the criminal liability for it is possible]. *Zakon i biznes – The Law and Business*. Retrieved from https://zib.com.ua/ua/125676-nepravosudne_rishennya_scho_ce_take_y_koli_zanogo_mozhna_pr.html [in Ukrainian].
24. The Constitutional Court of Ukraine. <http://www.ccu.gov.ua>. Retrieved from <http://www.ccu.gov.ua/novyna/konstytuciyni-zvernennya-za-stanom-na-28-veresnya-2016-roku> [in Ukrainian].
25. Ugolovnyi kodeks Azerbaidzhanskoi Respubliki [Criminal Code of the Republic of Azerbaijan]. Retrieved from http://continent-online.com/Document/?doc_id=30420353 [in Russian].
26. Azarian, E. R. (Eds). (2004). *Ugolovnyi kodeks Respubliki Armeniia [Criminal Code of the Republic of Armenia]*. Saint Petersburg: Iuridicheskii Tcentr Press [in Russian].
27. Ugolovnyi kodeks Respubliki Moldova [Criminal Code of the Republic of Moldova]. Retrieved from <http://lex.justice.md/ru/331268/> [in Russian].
28. Kashuba, Iu. A. (Eds). (2009). *Ugolovnyi kodeks Respubliki Serbiia [Criminal Code of the Republic of Serbia]*. Saint Petersburg: Iuridicheskii Tcentr Press [in Russian].
29. Penitentsiarnyi kodeks Estonii [Penitentiary Code of Estonia]. Retrieved from <https://v1.juristaitab.ee/ru/zakonodatelstvo/penitentsiarnyy-kodeks> [in Russian].
30. Ugolovnyi zakon Latvii [Criminal Code of the Republic of Latvia]. Retrieved from <http://www.alex-lawyer.lv/ugolovnijzakonlatviirus.pdf> [in Russian].
31. Lukashov, A. I., Sarkisova, E. A. (Eds). *Ugolovnyi kodeks Latviiskoi Respubliki [Criminal Code of the Republic of Latvia]*. Saint Petersburg: Iuridicheskii Tcentr Press [in Russian].

32. Ugolovnyi kodeks Bolgarii [Criminal Code of Bulgaria]. Retrieved from <http://ugolovnykodeks.ru/2011/11/ugolovnyj-kodeks-bolgarii/> [in Russian].
33. Ugolovnyi kodeks Turcii [Criminal Code of Turkey]. Retrieved from <https://constitutions.ru/?p=5851> [in Russian].
34. Ugolovnyi kodeks Turcii [Criminal Code of Turkey]. Retrieved from <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242102&subID=100099623,100099624,100100210,100100341> [in Russian].
35. Golovko, L. V., Krylova, N. E. (Eds.). (2002). *Ugolovnyi kodeks Frantsii [Criminal Code of France]*. Saint Petersburg: Iuridicheskii Tcentr Press [in Russian].
36. Kryminalnyi kodeks Frantsii [Criminal Code of France] (Valid 2016). Retrieved from <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/30/Finland/show> [in Russian].
37. Matcnev, N. I. (Ed.). (2004). *Ugolovnyi kodeks Belgii [Criminal Code of Belgium]*. Saint Petersburg: Iuridicheskii Tcentr Press [in Russian].
38. Kuznetcova, N. F., Reshetnikov, F. M. (Eds.). (1998). *Ugolovnyi kodeks Ispanii [Criminal Code of Spain]*. Moscow: Zertcalo [in Russian].
39. Ugolovnyi kodeks Ispanii [Criminal Code of Spain]. Retrieved from <http://ugolovnykodeks.ru/2011/11/ugolovnyj-kodeks-ispanii/> [in Russian].
40. Strafgesetzbuch. 50 Auflage. Stand: 1. September. 2012. Beck-Texte im dtv. Universitat zu Koln. 340 S. S. 167–169 [in German].
41. Ugolovnoe ulozhenie (Ugolovnyi kodeks) Federativnoi Respubliki Germaniia: tekst i nauchno-praktich. kommentarii [Criminal Code of the Federal Republic of Germany: the text and scientific practical commentary]. (2010). Moscow: Prospekt [in Russian].
42. Beliaev, S. S. (Ed.). (2001). *Ugolovnyi kodeks Danii [Criminal Code of Denmark]*. Saint Petersburg: Iuridicheskii Tcentr Press [in Russian].
43. Case No. 520/8135/15-к, dated 15.05.2017. *Unified State Register of Judicial Decisions*. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67024918> [in Ukrainian].
44. Case No. 1-2/13, dated 22.01.2013. *Unified State Register of Judicial Decisions*. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36788997> [in Ukrainian].

Mykola Khavroniuk

CRIMINAL LIABILITY FOR MAKING AN UNLAWFUL COURT DECISION BY JUDICIARY: INTERNATIONAL STANDARDS, LEGISLATION OF UKRAINE AND OTHER EUROPEAN STATES

The article examines the problem of bringing Ukrainian judges to criminal liability for their so-called unlawful court decisions, the grounds for such liability compared with the grounds of criminal liability of judges for any acts related to their performance of their official powers. The paper analyzes international standards on criminal liability of judges and judges' immunity, as well as a court decision.

It is determined that, in accordance with international standards, judicial immunity must be functional, that is extend exclusively to acts related to the passing of judicial decisions and execution of other official duties; judicial immunity should not apply to cases of unjust benefits received by judges, although this occurs in connection with the performance of their official duties, and for any crimes not related to the performance of their official duties; making an unlawful judicial decision or other act related to the performance of a judge's official duties may be recognized as a crime only on condition that there is intent.

A judicial decision can be considered to be contrary to the content and purpose of justice which: a) is incomprehensible, and the reasons for making it unclear; b) does not provide legal certainty to the parties, does not resolve the dispute and intensifies the conflict; c) is unjustified, inadequate, such that it is not passed within a reasonable time and not as a result of a fair trial.

The approaches of legislators of other states concerning the criminalization of the issuance of an unlawful judicial decision and other acts related to the performance of a judge's official duties are generalized.

Thus, it has been found that criminal responsibility for acts related to the performance of official duties of a judge, in particular, the passing of court decisions, in the legislation of different countries, may appear:

- 1) none at all, or
- 2) there is a selfish act related to the performance of official duties of a judge, or
- 3) there is a deliberate rendering of a wrongful (illegal, biased, illegal and unreasonable, illegal and prejudiced) judgment – irrespective of selfish motives, or
- 4) there are other acts related to the performance of official duties of a judge.

The requirements of the procedural legislation of Ukraine concerning court decisions and judicial practice are analyzed, and the definition of “unlawful judicial decision” is proposed.

Keywords: judge, court decision, unlawful judicial decision, criminal liability, immunity of judges.

Матеріал надійшов 27.05.2019